

TARTALOM

Előszó	11
1. Bevezetés	13
2. Főbb célkitűzések és módszerek	15

ELMÉLETI RÉSZ

3. Fogalmi értelmezési keretek, elméleti és módszertani megközelítések	21
3.1. A család kérdésköre	21
3.1.1. A család definíciója	22
3.1.2. Családi kapcsolatok és folyamatok	23
3.1.3. A családi társadalmi háló	25
3.1.4. A családi együttélés változatossága	25
3.1.5. A jelenlegi családmodell két korszaka	27
3.1.6. Az etnikailag homogén és a vegyes család	28
3.2. Az identitás	30
3.2.1. A személyes (perszonális) identitás	31
3.2.2. Szociális identitás és etnicitás	31
3.2.3. Az identitás konstruálása	33
3.2.4. Az etnikai identitás értelmezése és vizsgálata	34
3.3. A nyelv és a nyelvhasználat	40
3.3.1. A nyelv és a társadalom kapcsolata	40
3.3.2. Az anyanyelv és használata	42
3.3.3. A nyelvhasználat	43
3.3.3.1. A nyelvváltozatok	44
3.3.3.2. A nyelvi és kommunikatív kompetenciáról	45
3.3.3.3. A nyelvi helyzet és a nyelvhasználati szintér	46
3.3.3.4. Bilingvizmus és diglosszia	47

3.4. A kultúra és jellemző jegyei	51
3.4.1. A kultúráról általában – a kultúra értelmezése és megközelítései	51
3.4.2. Nyelv és kultúra	53
3.4.3. Az etnikai kultúra, illetve a kisebbségek kultúrája	53
4. A németek, szlovákok, horvátok és bolgárok jellemzése	58
4.1. Rövid történelmi kitekintés	59
4.2. Alapvető demográfiai, szociális és etnikai jellemzők	62
4.2.1. A kisebbségi lakosság lélekszáma	62
4.2.2. A kisebbségek területi elhelyezkedése	67
4.2.3. A kisebbségi családok etnikai szerkezete	71
4.3. A vizsgált kisebbségek etnikai identitása	74
4.4. Nyelvhasználat a családban és az iskolában	80
4.4.1. A vizsgált kisebbségek nyelvi repertoárja	82
4.4.2. A német, szlovák, horvát, bolgár kétnyelvűség	87
4.5. A vizsgált kisebbségek nemzetiségi kultúrája	90
5. A kutatási program	96
5.1. A kutatás jellege és célkitűzései	96
5.2. A kutatás tárgya és célja	97
5.3. A mintavétel módja és a minta nagysága	97
5.4. Kutatási módszerek és technikák	98
5.5. A kutatásban alkalmazott empirikus mutatók	99
5.6. Az empirikus adatok feldolgozása és értelmezése	101

EMPIRIKUS RÉSZ

6. A német, szlovák, horvát és bolgár családokra vonatkozó empirikus adatok bemutatása	105
6.1. A kutatásba bevont családok jellemzői	105
6.1.1. A vizsgált családok száma és területi elhelyezkedése nemzetiségek szerinti bontásban	105
6.1.2. A vizsgált kisebbségek demográfiai szerkezete (korcsoportos és nemi megoszlás)	107
6.1.3. Társadalmi szerkezet	110
6.2. Az adatközlők anyanyelve és nemzetisége	112
6.3. Családi állapot, családszerkezet	115
6.4. A családok típusai	117

7. A német, szlovák, horvát és bolgár kisebbségi család etnikai azonossága	119
7.1. A kisebbségi közösséghez tartozás átélése (az egyéni etnikai identifikáció)	120
7.1.1. A saját nemzetiségi hovatartozás érzékelésének erőssége és tudatosításának mértéke	120
7.1.2. Az etnikai hovatartozás érzékelése és tudatosítása a családtípus függvényében	122
7.2. A szociális identitás érzékelése és értékelése (csoportos etnikai identitás)	125
7.2.1. Adott szociális alakulatokhoz való tartozás érzékelése	125
7.2.2. A szociális identitás érzékelésének intergenerációs összefüggései	128
7.2.3. A szociális identitás értékelése a családtípus függvényében	133
7.2.3.1. A család típusa és a vizsgált szociális alakzatokkal való azonosulás	133
7.2.3.2. A családtípus és a szociális alakzatok értékelésének generációs összefüggései	136
7.3. A nemzetiséghez való tartozás hatása a viselkedésre	143
7.4. A nemzetiségi identitás fejlődésének feltételei	145
7.4.1. A nemzeti identitás erősödését gátló tényezők	145
7.4.2. A kisebbségi etnikai identitás fejlődését elősegítő tényezők	147
8. A családi és nyilvános környezetben zajló nyelvi folyamatok	150
8.1. A nyelv jelentősége	151
8.2. Az adatközlő családtagjainak nyelvi orientációja négygenerációs összevetésben	152
8.3. Az adatközlők nyelvi-kommunikációs képességei	156
8.3.1. A kisebbségi nyelv (német, szlovák, horvát, bolgár) sztenderd változatának ismerete	157
8.3.2. A német, szlovák és horvát nyelv nyelvjárási változatának ismerete	158
8.3.3. A magyarnyelv-ismeret	159
8.3.4. Az egyes nyelvek/nyelvváltozatok ismerete a családtípus függvényében	161
8.3.5. Nyelvhasználat a különböző kommunikációs helyzetekben	167
8.3.6. Nyelvhasználat családi és baráti körben	168
8.3.6.1. Nyelvválasztás családi és a baráti környezetben és a család típusa	173

8.3.7. Nyelvhasználat nyilvános színtereken	178
8.3.7.1. A nyilvános nyelvhasználat és a családtípus közötti kapcsolat	180
8.3.8. A nyelvismeret hatása a nyelvhasználatra, tekintettel a család etnikai összetételére	185
8.4. A nemzetiségi oktatásügy kérdése	187
8.4.1. Az egyes iskolatípusok látogatottsági adatai	188
8.4.1.1. A család hatása az iskolaválasztásra	191
8.4.1.2. A végzettség (a látogatott iskola típusa) hatása a kisebbségi nyelv ismeretére	193
8.4.2. A kisebbségi családból származó gyermekek a magyar tannyelvű iskolákban – a többségi nyelvű iskoláztatás okai	194
8.4.2.1. A családtípus és az oktatással kapcsolatos vélemények közötti összefüggés	197
8.4.3. A nemzetiségi oktatás igénybevételét befolyásoló tényezők	199
8.4.3.1. A család hatása a nemzetiségi iskola választására	202
9. A családi környezetben zajló etnokulturális folyamatok	207
9.1. A kisebbségi kulturális életbe való bekapcsolódás	208
9.1.1. Múlt és jelen	209
9.1.2. A múlt és a jelen közötti összefüggések	213
9.1.3. A családtípus hatása a kisebbségi kulturális javak fogyasztására	214
9.2. A kulturális szükségletek és érdeklődés kielégítésének feltételei	217
9.2.1. A kulturális igények kielégítésének lehetőségei az adatközlők értékelése alapján	218
9.2.2. A családtípus hatása a kulturális kínálat értékelésére	220
10. Családi interakció és együttélés a családban	225
10.1. A családi kapcsolatok	225
10.2. A családi és a baráti kapcsolatokkal való elégedettség mértéke	228
10.3. A jelenlegi családi kapcsolatok értékelése	229
10.4. A családtagoknak a családi életközösségben betöltött szerepe	231
10.5. A nemzetiségi hovatartozás hatása a családi életre	234
11. A családi migráció	236
11.1. A migráció okai és gyakorisága	236
11.2. A migráció célterületei és körülményei	239
11.3. A lokális identitás kérdése	245
11.4. Az anyaországgal való kapcsolattartás	247
12. Az empirikus eredmények összefoglalása	250
12.1. A német, szlovák, horvát és bolgár közösségek jellemzői	250
12.2. A családok jellemzői	253

12.3. A német, szlovák, horvát és bolgár kisebbségi család etnikai identitása	256
12.4. A családi és nyilvános környezetben zajló nyelvi folyamatok a vizsgált kisebbségeknél	259
12.5. A családi környezetben zajló etnokulturális folyamatok a vizsgált kisebbségi közösségeken belül	265
12.6. Családi interakció és együttélés a családban	267
12.7. A családi migráció	268
13. Észrevételek és ajánlások	271
Utószó	277
A szerzőről	281
Bibliográfia	283